

LBRIS

Adriana MIRON

books

DREPT

INTERNAȚIONAL UMANITAR

Note de curs

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	5
CAPITOLUL I	7
NOȚIUNI INTRODUCTIVE	7
1.1 Raportul dintre Dreptul Internațional Public și Dreptul Internațional Umanitar	7
1.2 Denumirea de Drept Internațional Umanitar.	13
1.3 Definiția și rolul Dreptului Internațional Umanitar în sistemul Dreptului Public Internațional	16
CAPITOLUL II	20
EVOLUȚIA ISTORICA A DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR	20
2.1 Dreptul cutumiar al conflictelor armate	20
2.2 Dreptul Internațional Umanitar convențional.....	28
CAPITOLUL III	29
IZVOARE; PRINCIPII GENERALE	29
3.1 Izvoarele formale ale Dreptului Internațional Umanitar	29
3.2 Principiile generale ale dreptului internațional umanitar.....	34
CAPITOLUL IV	36
OBIECTUL ȘI SUBIECTELE DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR	36
4.1 Obiectul Dreptului Internațional Umanitar	36
4.2 Subiectele Dreptului Internațional Umanitar	38
4.2.1 Comunitățile	38
CAPITOLUL V	41
NOȚIUNEA DE OSTILITĂȚI MILITARE	41
5.1 Teatrul de război	41
5.2 Zone cu regimuri juridice internaționale speciale.....	43
5.2.1 Zone demilitarizate, neutralizate, denuclearizate.....	44
5.2.1.1 Zone demilitarizate	44

5.2.1.2 Zone neutralizate	45
5.2.1.3 Zone denuclearizate	46
5.2.2 Zone polare	49
5.2.2.1 Regimul juridic al Arcticii	49
5.2.2.2 Regimul juridic al Antarcticii	49
5.2.3 Spațiul extraatmosferic și dreptul spațial	51
5.3 Operațiunile de pace	52
CAPITOLUL VI	54
ÎNCEPEREA OSTILITĂȚILOR ȘI INSTITUIREA STĂRII DE BELIGERANȚĂ	54
6.1 Declanșarea ostilităților	54
6.2 Efectele juridice ale stării de beligeranță	58
6.3 Combatanți și necombatanți	61
CAPITOLUL VII	63
MIJLOACE ȘI METODE DE RĂZBOI	63
7.1 Reguli generale	63
7.2 Mijloace de luptă	65
7.3 Metode de război	66
7.4 Dreptul conflictului armat maritim	68
7.5 Dreptul conflictului armat aerian	70
CAPITOLUL VIII	73
OCUPAȚIA MILITARĂ ȘI REGIMUL JURIDIC AL DIFERITELOR CATEGORII DE PERSOANE ȘI BUNURI	73
8.1 Introducere	73
8.2 Definiția și caracteristicile ocupației militare	73
8.2.1 Caracterul efectiv al ocupației militare	75
8.2.2 Principiul netranslativității de suveranitate	76
8.3 Statutul funcționarilor de stat și al organelor puterii locale	77
8.4 Protecția populației civile pe timpul ocupației militare	77
8.4.1 Evoluția și conținutul protecției populației civile	77
8.4.2 Copii, femei și reîntregirea familiilor	83
8.4.3 Protecția răniților, bolnavilor și naufragaților	85
8.4.4 Persoane dispărute sau decedate	88
8.4.5 Prizonierii de război	89
8.4.5.1 Definiția, drepturile și îndatoririle prizonierilor de război	89

8.4.5.2 Captivitatea și eliberarea.....	90
8.4.6 Refugiații și apatrizii	93
8.4.7 Ziariștii.....	95
8.4.8 Instituția juridică a Protecției Civile	96
8.4.9 Personalul organismelor umanitare	98
8.4.10 Războaiele interne și protecția umanitară.....	100
8.5 Drepturile și îndatoririle puterii de ocupație	104
8.6 Protecția bunurilor pe teritoriul ocupat.....	106
8.6.1 Bunurile civile	106
8.6.2 Bunuri cu caracter sanitar.....	109
8.6.3 Bunurile culturale	111
8.6.3.1 Considerații generale	111
CAPITOLUL IX.....	112
STATUL NEUTRU ȘI REGIMUL JURIDIC AL NEUTRALITĂȚII.....	112
9.1 Neutralitatea terestră.....	113
9.1.1 Îndatoririle statelor neutre.....	113
9.1.2 Asistența acordată de cetățenii statelor neutre părților beligerante	114
9.1.3 Îndatoririle statelor beligerante	115
9.1.4 Combatanți refugiați pe teritoriul neutru.....	115
9.2 Neutralitatea maritimă	118
9.2.1 Drepturile și îndatoririle statelor beligerante	118
9.2.1.1 Interzicerea actelor de ostilitate în apele statelor neutre.....	118
9.2.1.2 Interzicerea exercitării dreptului de priză	119
9.2.1.3 Trecerea navelor de război beligerante prin apele neutre	120
9.2.1.4 Trecerea și șederea navelor de război și comerciale ale beligeranților în porturile și apele teritoriale ale statelor neutre	120
9.2.1.5 Repararea avariilor și aprovizionarea navelor	121
9.2.1.6 Îndatoririle statelor neutre în cadrul războiului maritim	122
9.3 Neutralitatea aeriană.....	123
9.3.1 Îndatoririle beligeranților față de statele neutre.....	123
9.3.2 Îndatoririle neutrilor față de statele beligerante.....	124

CAPITOLUL X	126
ÎNCETAREA STĂRII DE BELIGERANȚĂ ȘI RESTABILIREA PĂCII	126
10.1 Încetarea ostilităților	126
10.2 Tratatul de pace	129
CAPITOLUL XI	132
SEMNE DISTINCTIVE DE PROTECȚIE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR	132
CAPITOLUL XII	137
APLICAREA DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR DE CĂTRE STATE	137
12.1 Principiile aplicării.....	137
12.2 Ratificarea convențiilor umanitare	139
12.3 Difuzarea normelor de drept internațional umanitar.....	141
12.4 Implementarea normelor de drept internațional umanitar	143
12.5 Societățile Naționale de Cruce Roșie și Semilună Roșie și aplicarea dreptului internațional umanitar	148
CAPITOLUL XIII	149
CONTROLUL APLICĂRII DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR	149
13.1 Rolul statelor neutre	149
13.2 Comitetul Internațional al Crucii Roșii (CICR).....	151
13.3 Ancheta bilaterală	153
13.4 Comisia internațională de anchetă	155
CAPITOLUL XIV	158
RĂSPUNDEREA PENTRU ÎNCĂLCAREA NORMELOR DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR	158
14.1 Constituirea dreptului internațional penal	158
14.1.1 Apariția și evoluția dreptului internațional penal.....	158
14.1.2 Noțiunea, obiectul și sistemul dreptului internațional penal	161
14.1.3 Caracteristicile dreptului penal internațional	162
14.1.4 Răspunderea penală în contextul răspunderii internaționale	167

14.2 Răspunderea statelor pentru încălcarea dreptului internațional umanitar	170
14.2.1 Răspunderea morală, politică și materială	173
14.2.1.1 Răspunderea morală	173
14.2.1.2 Răspunderea politică	174
14.2.1.3 Răspunderea materială	175
14.3 Răspunderea persoanelor fizice pentru violarea dreptului internațional umanitar	176
14.3.1 Instituirea unei jurisdicții internaționale penale de către Națiunile Unite	177
14.4 Infracțiuni cu privire la dreptul internațional umanitar	179
14.4.1 Crimele de război	179
14.4.2 Crimele contra umanității	185
14.4.3 Imprescriptibilitatea crimelor de război și a crimelor contra umanității	189
14.5 Reprimarea infracțiunilor la normele Dreptului Internațional Umanitar	191
14.5.1 Structura sistemului de reprimare	192
14.5.2 Cadru juridic internațional al sistemului de reprimare	193
14.5.3 Comisia internațională de stabilire a faptelor	194
CAPITOLUL XV	200
COMBATAREA TERORISMULUI CU AJUTORUL INSTRUMENTELOR DE DREPT INTERNAȚIONAL	200
15.1 Perspectivele terorismului internațional	200
15.2 Importanța cunoașterii dreptului internațional în combaterea terorismului	201
15.2.1 Prevederi în dreptul internațional	201
BIBLIOGRAFIE	205

CAPITOLUL I

NOȚIUNI INTRODUCTIVE

1.1. Raportul dintre Dreptul Internațional Public și Dreptul Internațional Umanitar

Dreptul internațional public constituie un ansamblu de norme juridice care guvernează raporturile care se stabilesc în cadrul societății internaționale. Denumirea de drept internațional a fost folosită, pentru prima oară, spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, de filozoful și juristul englez Jeremy Bentham într-o lucrare a sa publicată în anul 1780. În terminologia actuală întâlnim, în general, expresia de drept internațional sau drept internațional public și, cu aceeași semnificație în anumite limbi, „drept al popoarelor” – *ius gentium*. Titulatura de „drept internațional contemporan” este folosită spre a diferenția dreptul ce reglementează relațiile dintre state în epoca noastră de profunde transformări revoluționare naționale și sociale de drept internațional „clasic” sau „tradițional”.

Conform definiției dreptului internațional public contemporan - „totalitatea normelor juridice, create de către state pe baza acordului de voință, exprimate în forme juridice specifice (tratate, cutume), pentru a reglementa relațiile dintre ele privind pacea, securitatea și cooperarea internațională, norme a căror aplicare este realizată prin respectarea de bună voie, iar în caz de necesitate, prin sancțiunea individuală sau colectivă a statelor”¹, rezultă că, obiectul dreptului internațional public îl constituie reglementarea raporturilor dintre state, precum și între acestea și alte subiecte de drept internațional (organizații interguvernamentale etc.) și stabilirea competențelor, a drepturilor și obligațiilor subiectelor dreptului internațional public în relațiile internaționale. Dreptul internațional umanitar este o ramură a dreptului internațional public „corespunzând în special laturii sale constituționale și administrative care permite aplicarea dreptului internațional direct asupra persoanelor fizice în cazul unui comportament violent care lezează valorile supreme ale comunității internaționale,².

¹ George Geamănu – Drept internațional public, Editura didactică și pedagogică, București

² Onika-Jarka Beatrice, Drept internațional umanitar, Editura Universul Juridic, București, 2018, p.34

„La începutul evului mediu, capătă o anumită dezvoltare studierea unor probleme de drept internațional în lucrările juriștilor, precum și elaborarea unor concepții despre relațiile internaționale și reglementarea lor juridică. Probleme de drept internațional sunt dezbătute și în scrierile *filozofice* ale teologilor catolici. Printre acestea merită a fi menționată cartea Sfântului Augustin (354-430), intitulată - Despre cetatea lui Dumnezeu - în care se face deosebirea între războaiele juste și injuste. Un alt teolog care a adus o contribuție originală în dezbaterile problemelor de drept internațional a fost episcopul Isidor din Sevilla. În aceeași epocă apar mai multe proiecte privind crearea unei organizări internaționale a statelor creștine, în cadrul cărora Hugo Grotius este pe drept socotit părintele științei dreptului internațional. Concepția generală a lui Grotius despre dreptul internațional reprezintă un important pas înainte, în constituirea unei științe de sine stătătoare și unitare a dreptului internațional cu eliminarea elementelor teologice și de morală. Grotius dă astfel un fundament juridic puternic independenței și suveranității statelor creatoare ale unor reguli de conduită pe care se obligă să le respecte. O altă caracteristică esențială a operei lui Grotius este spiritul de toleranță și moderație. Grotius a adus și numeroase contribuții în probleme speciale ale dreptului internațional. La începutul secolului al XVII-lea se elaborează și noi proiecte de organizații internaționale. În epoca modernă, inaugurată de revoluția engleză din anul 1649, care duce la preluarea puterii pe o anumită perioadă de către Cromwell și la transformarea instituțiilor politice din Anglia sub influența burgheziei în ascensiune, dreptul internațional reflectă existența unor puternice contradicții". După înfrângerea forțelor revoluționare din Franța, Congresul de la Viena din anul 1815 hotărăște "reconstrucția Europei" care, în realitate, nu era decât modificarea hărții acesteia și a coloniilor, în favoarea învingătorilor. Congresul de la Viena din anul 1815 a adus totuși unele contribuții însemnate la dezvoltarea dreptului internațional. Congresul de la Paris din anul 1856 adoptă mai multe hotărâri prezentând interes pentru dezvoltarea unor instituții de drept internațional. O declarație a acestui congres întrunește condițiile unei codificări a normelor juridice privind războiul maritim care, deși fragmentară și empirică, este unul dintre primele rezultate practice realizate pe acest tărâm. Printr-o hotărâre a aceluiași congres, s-a reglementat regimul Dunării, ca fluviu internațional. Tratatul de la Paris din anul 1856 conține și dispoziții importante privitoare la Țările Române. În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, relațiile internaționale

oglesc lupta marilor puteri pentru reîmpărțirea lumii, în căutarea de noi surse de materii prime și de piețe de desfacere a mărfurilor industriale. În același timp, lupta pentru independență a popoarelor continua să înregistreze importante victorii.

O importanță deosebită pentru dezvoltarea dreptului internațional au conferințele de la Haga din anii 1899 și 1907. La Conferința de la Londra din anul 1909 s-au stabilit reguli cu privire la neutralitatea în timp de război. Pentru asigurarea căilor de comunicație mondiale în vederea dezvoltării comerțului internațional s-au încheiat convenții prin care Canalul de Suez, în anul 1888, și canalul Panama, în anul 1901, au fost neutralizate. În aceeași perioadă se încheie o serie de convenții multilaterale pentru combaterea unor infracțiuni (sclavia, comerțul cu femei și copii, traficul de publicații pornografice).

La începuturile epocii moderne se conturează trei curente sau școli în știința dreptului internațional, care, într-o formă sau alta, se mențin până în zilele noastre în literatura de specialitate din țările occidentale: **școala dreptului natural**, ilustrată de S. Puffendorf (1632-1694) și J. Barbeyrac; **școala dreptului pozitiv** reprezentată de Rachel și Moser și **școala "sintetică"**, care reunea, în mod eclectic, concepții de drept natural și de drept pozitiv, având ca principali exponenți pe Richard Zouche și altele. O mare influență asupra dezvoltării concepțiilor de drept internațional, mai ales în problemele umanizării războiului, au exercitat cunoscuții gânditori din secolele XVII și XVIII, ca Leibniz, Montesquieu, Rousseau. În Țările Române în secolele XVI - XVIII, în operele unor istorici ca Miron Costin, stolnicul Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir se cristalizează ideea unității de origine și de limbă a poporului român, ceea ce constituie o intuire a principiului naționalităților, întrucât consecința nu putem fi decât realizarea unui stat care să cuprindă pe românii din cele trei țări, idee înfăptuită pentru o scurtă perioadă în anul 1600 de către Mihai Viteazul.

Concepții de drept natural asupra dreptului internațional se întâlnesc în lucrările filozofului german Immanuel Kant. Acesta a alcătuit și un proiect de organizație internațională care să asigure "pacea veșnică" printr-o confederație liberă de state.

Dreptul internațional public contemporan este un ansamblu de principii și norme, create prin consensul statelor suverane și egale în drepturi, care reglementează relațiile lor bilaterale și multilaterale, în spiritul colaborării și respectului reciproc, în direcția edificării unei noi ordini economice și politice mondiale, a căror traducere în viață este

asigurată printr-un sistem democratic de angajamente și garanții internaționale, prin opinia publică mondială, prin dreptul inalienabil de autoapărare a independenței și intereselor naționale, precum și prin măsuri de constrângere adoptate în cazul unor agresiuni sau a altor încălcări ale păcii.

Principala funcție a dreptului internațional public este asigurarea păcii și cooperării internaționale și a apărut odată cu statele și relațiile dintre ele. Principalele sale izvoare sunt tratatele internaționale și cutuma internațională.

Normele dreptului internațional public se împart în:

- **norme imperative** (jus cogens), obligatorii pentru toate subiectele de drept internațional public contemporan și de la care nu se admite nici o derogare;
- **norme supletive**, de la care statele pot deroga prin tratate încheiate de ele.

Normele dreptului internațional public se mai pot clasifica în:

- **norme generale**, obligatorii pentru toate subiectele de drept internațional public și ele constituie parte esențială a acestui drept. Din această categorie de norme fac parte, în primul rând, principiile fundamentale ale dreptului internațional public;
- **normele cu caracter regional**, care se aplică numai relațiilor dintre anumite state.

Dreptul internațional public se află în plin proces de schimbare și dezvoltare, de democratizare a lui ca urmare a acțiunii forțelor sociale progresiste din întreaga lume. El suferă și influența revoluției științifice și tehnice pe care o traversează omenirea. Concomitent, asupra dreptului internațional public acționează și evoluția geopolitică a lumii contemporane, în special procesele de globalizare a politicii, economiei, informației, etc.

În contextul actualei comunități internaționale și a relațiilor internaționale actuale care sunt în plină schimbare și de o mare complexitate dreptul internațional public se află în plin proces de înnoire și de accentuare a caracterului său umanitar. El apare ca o garanție specifică a păcii și securității internaționale, a colaborării între state și popoare și a stimulării progresului lor.

Dreptul internațional public nu este o categorie statică, abstractă. Orice modificare care intervine în societatea internațională se reflectă în

prevederile sale, dreptul internațional public fiind și un instrument al politicii internaționale. În comunitatea internațională contemporană asistăm la un fenomen de disociere, manifestat în tendința de dezagregare a federațiilor de state, în centrul și estul Europei, urmat de formarea unor state independente, sau a unor alte forme de comunitate. Pe de altă parte, în vestul și centrul Europei, statele bazate pe similitudini politice sau economice tind să se reunească în cadrul unor structuri organizațional integrate, cum este Uniunea Europeană. Aceste fenomene au, în planul ordinii juridice internaționale, o serie de consecințe:

- schimbarea configurației subiecților dreptului internațional public, prin dispariția vechilor „actori” (federații etc.) și apariția altora (state independente, confederații, organizații guvernamentale);
- apariția unor noi norme ale dreptului internațional public, ca urmare a încheierii, în această perioadă, a unui mare număr de tratate internaționale;
- formarea unor noi reguli cutumiare, ca rezultat al practicii recente a statelor în cadrul relațiilor internaționale;
- conturarea unor noi ramuri ale dreptului internațional public, concretizare a intereselor statelor față de domenii de actualitate: dreptul păcii, dreptul mediului, dreptul dezvoltării, dreptul spațial, dreptul internațional al drepturilor omului etc.

Dreptul internațional umanitar reprezintă ansamblul normelor juridice menit să asigure protecția - în timpul conflictelor armate - a persoanelor afectate de aceste conflicte și a bunurilor care nu au legătură cu operațiunile militare. El este fondat pe principiile libertății, democrației, respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului și supremației dreptului. Acestea includ și idealul promovării respectului pentru dreptul internațional umanitar. Dreptul internațional umanitar - de asemenea denumit Dreptul conflictelor armate sau Dreptul războiului - are drept scop diminuarea efectelor conflictelor armate prin protejarea celor care nu iau parte sau nu mai continuă să ia parte la conflict și prin reglementarea mijloacelor și metodelor de război. Statele sunt obligate să se conformeze regulilor de drept internațional umanitar de care sunt legate prin tratate sau care fac parte din dreptul internațional cutumiar. În literatura de specialitate „dreptul internațional umanitar reprezintă ansamblul de reguli de drept convenționale și cutumiare aplicabil conflictelor armate interne și internaționale și care urmărește, din motive umanitare, limitarea efectelor negative ale acestor

conflicte,³ Aceste reguli se pot aplica, de asemenea, „actorilor” nestatali. Respectul este o problemă de interes internațional. Prin urmare, există un interes politic și umanitar pentru îmbunătățirea respectării dreptului internațional în lume.

Regulile de Drept internațional umanitar au evoluat ca rezultat al echilibrării necesității militare și preocupărilor umanitare. Dreptul internațional umanitar cuprinde reguli care tind spre protejarea persoanelor care nu participă sau nu mai participă direct la ostilități - precum civili, prizonieri de război, răniții și bolnavii - precum și la restrângerea mijloacelor și metodelor de război, incluzând tactici și armament, în scopul evitării de suferințe sau distrugerii inutile.

Ca și alte laturi ale Dreptului Internațional Public, Dreptul internațional umanitar are două izvoare primare: convențiile internaționale (tratatele) și dreptul internațional cutumiar. Dreptul internațional cutumiar este compus din practica statelor, pe care acestea o acceptă ca obligatorie în ceea ce le privește.

Cel mai vechi document care conține norme cu caracter umanitar este Convenția de la Geneva din 22 august 1864 privind ameliorarea soartei militarilor răniți în armatele în campanie, iar primul document în care sunt stipulate limitele de folosire a unor tipuri de arme este Declarația de la Sankt Petersburg din anul 1868.

Dreptul internațional umanitar este aplicabil tuturor conflictelor internaționale, cât și neinternaționale, adică indiferent de sursa conflictului. De asemenea, se aplică situațiilor de ocupație care rezultă din conflictele armate. Regimuri juridice separate se aplică conflictelor armate internaționale, care au loc între state, și conflictelor neinternaționale (sau interne), care au loc în interiorul unui stat.

În privința **drepturilor de apărare**, Convențiile nu conțin nici o regulă de procedură *stricto sensu*, ci numai garanții minimale pentru cei puși sub acuzare. Materia este tratată în art. 49 care se referă la art. 105 (drepturile la apărare), art. 106 (dreptul la mijloace de recurs), art. 107 (comunicarea judecății) și art. 108 (executarea pedepsei) din Convenția a III-a de la Geneva. Aceste dispoziții trebuie să fie completate cu cele ale art. 75 din Protocolul adițional I, în care este vizibilă influența directă a principiilor consacrate de convențiile privind drepturile omului, elaborate în cadrul ONU și intrate în vigoare după anul 1949. Protocolul adițional II și art. 3 comun celor patru Convenții de la Geneva nu conțin

³ Onika-Jarka Beatrice, Drept internațional umanitar, Editura Universul Juridic, București, 2018, p.11

dispoziții care impun statelor sau părților la un conflict noninternațional obligația de a reprimă infracțiunile grave la normele internaționale aplicabile. Cu toate acestea, doctrina dreptului internațional a devenit mai puțin reticentă decât în trecut în a admite responsabilitatea individuală pentru violările acestor norme specifice. Acest eveniment apare în dezvoltările din jurisprudență și doctrină care par să demonstreze emergența unei reguli cutumiare vizând reprimarea violărilor normelor Protocolului adițional II cu titlul de crime de război.

Enumerăm, în acest sens, următoarele documente:

- declarațiile statelor, așa cum ar fi cele emise cu ocazia aprobării raportului Secretarului General al ONU asupra creării Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie sau prezentate în fața acestuia din urmă cu ocazia afacerii Tadic;
- manualele militare precum cel al SUA (1989), Italia (1991) și Germania (1992);
- legislațiile naționale, ca de exemplu legea belgiană din 16 iunie 1993, codurile penale spaniol (1995) și elvețian;
- jurisprudența tribunalelor naționale;
- statutele Tribunalului penal internațional „ad-hoc”,
- statutul de la Roma al Curții penale internaționale.

Aceste contribuții au fost valorificate la cote superioare în cadrul mult mai larg al Organizației Națiunilor Unite.

1.2 Denumirea de Drept Internațional Umanitar

Conflictele armate au făcut obiectul cercetării unor discipline noi, care și-au propus ca principal obiect de studiu aceste fenomene și procese.

Unul din cei mai autorizați analiști ai fenomenului, polemologul Gaston Bouthoul, directorul Institutului francez de polemologie din Paris, în încercarea de a defini scopul institutului, preciza⁴ :

"Scopul institutului francez de polemologie este dublu. El desfășoară cercetări fundamentale relative la geneza conflictelor armate sub unghiul atât al psihologiei, cât și al dreptului, fără a ignora extrema importantă a factorilor tehnici în legătură cu armamentul și organizarea armatelor. Cu alte cuvinte este vorba de studierea separată a diverselor

---

⁴ Cristinel Murzea – Pacea și războiul în cercetarea științifică – RRDU nr.12-13/1996, pag.28

aspecte demografice, tehnice, psihologice și chiar psihanalitice a conflictelor, geopolitica lor, influența armamentului și a instituțiilor, variațiile și mutațiile războiului și ale păcii de-a lungul istoriei, ca și periodicitatea lor. În al doilea rând, Institutul desfășoară cercetări, asupra păcii, mai cu seamă raporturile și alternanțele până acum inseparabile de război, o atenție specială fiind acordată proceselor de trecere de la universul războiului la universul păcii sau invers".

Termenul **polemologie** provine din limba greacă (polema-război și logos-știință). El nu a fost definit foarte clar, specialiștii având păreri diferite cu privire la obiectul acestei discipline.

După unii specialiști, polemologia ar fi o disciplină aparte, care s-ar ocupa în mod expres cu cercetarea factorilor beligeni. Alții, în schimb, apreciază că ea ar fi o parte integrantă a unei alte discipline mai vaste, irenologia sau cercetarea păcii ("Recherche sur la paix" sau "Peace research"). În sfârșit, o a treia categorie de specialiști consideră că între cei doi termeni n-ar fi posibilă nici o distincție și, ca atare, ei ar fi sinonimi.

Deci, în timp ce polemologia își propune ca obiect direct cercetarea "fenomenului războiului", studiind structurile beligene și periodicitatea conflictelor, **irenologia** urmărește, în special, dobândirea de cunoștințe despre pace, pe baza cărora să se permită a se "înfrâna înclinarea constantă a oamenilor politici către război și eliminarea acestuia ca forma de activitate umană". "Cercetarea asupra păcii are ca obiect - aprecia unul dintre slujitorii săi, prof. Bert Roling - studierea factorilor care intră în joc în organizarea socială a omenirii și care decid războiul sau pacea"... "de a descoperi tot ceea ce explică cum și pentru ce pacea duce la război, cum și pentru ce războiul se termină - sau nu se termină - prin pace". De aici rezultă că deosebirea dintre cele două discipline nu este decât aparentă, și nu de esență.

Cu studiul conflictelor armate se ocupă și dreptul Internațional public și mai ales dreptul internațional umanitar, dar, spre deosebire de polemologie și de irenologie, acesta nu analizează cauzele războiului sub aspectul structurilor, ci sub acela al motivațiilor și al mijloacelor juridice de înlăturare a lui. Dreptul internațional studiază disensiunile dintre state și nu echilibrele biologice și economice dintre acestea. Totodată, de problemele păcii și ale războiului se mai ocupă și economia politică, știința și arta militară, istoria etc., fiecare dintre ele privindu-le dintr-un unghi de vedere propriu.

Totalitatea normelor juridice referitoare la conflictele armate

formează dreptul războiului. Războiul, ca stare conflictuală între state, este reglementat de norme de drept internațional și, pe cale de consecință, dreptul internațional a fost definit ca fiind chiar un "drept al războiului".

Prin dreptul războiului, în înțeles subiectiv, înțelegem formalitatea statelor de a-și reglementa relațiile reciproce și prin violență armată, ca mijloc de promovare a intereselor naționale. Romanii numeau acest drept "jus ad bellum" (dreptul la război). În legitimarea acestui drept, doctrinele politico juridice apelează la motivări "juridice" de genul "ocrotirea intereselor vitale", "autoapărarea preventivă", "necesitatea", etc.

Hugo Grotius afirmă că dreptul natural sau dreptul ginților încuviințează ca legitim războiul drept căci este normal să se răspundă la forță prin forță, acest drept fiind statornicit chiar de natură. Montesquieu, în "De spiritul legilor", afirma că "între societăți, dreptul de legitimă apărare implică uneori necesitatea de a ataca un alt popor care, prin dezvoltarea sa de-a lungul unei păci durabile, s-ar constitui într-o amenințare cu distrugerea și că atacul este în acel moment singurul mijloc de a preîntâmpina această distrugere.

De menționat că, actualmente, dreptul războiului în sens subiectiv face o distincție operațională clară între agresiunea armată (interzisă) și acțiuni militare în legitimă apărare individuală și colectivă (admise), existând în dreptul internațional public un adevărat drept al păcii (jus contra bellum) care sancționează crimele contra păcii. Din acest motiv, se apreciază că dreptul internațional constituie o evoluție lentă dar fermă de la dreptul războiului admis în primele epoci istorice până la dreptul păcii recunoscut astăzi în mod universal⁵.

În înțeles obiectiv, "dreptul războiului" reprezintă totalitatea normelor juridice care reglementează declanșarea, desfășurarea și încheierea ostilităților militare. La romani acest drept se numea jus in bello (dreptul în război), adică ansamblul de norme aplicabile în raporturile dintre părțile aflate în conflict armat. În această accepțiune, dreptul războiului a însemnat întotdeauna impunerea de restricții juridice acțiunilor militare prin intermediul cutumei sau convențiilor și protejarea unor valori în caz de conflict armat: încălcarea lor a constituit și constituie infracțiuni grave care sunt denumite crime de război sau crime contra umanității.

Expresii echivalente ale conceptului de "drept al războiului" în sens obiectiv sunt "dreptul de la Haga", care fixează drepturile și

⁵ Ion Dragoman – Drept internațional umanitar – Editura Andrei Saguna, Constanța, 1999

obligățiile beligeranților în conducerea acțiunilor militare precum și "dreptul de la Geneva" care cuprinde normele referitoare la protecția victimelor conflictelor armate, a populației și bunurilor civile, a organismelor care au grijă acestora. Observăm că dreptul de la Haga se completează cu cel de la Geneva astfel încât împreună formează dreptul războiului tradițional, dreptul de la Haga conținând și norme umanitare iar cel de la Geneva reglementând, într-o anumită măsură, comportamentul forțelor armate în acțiune. O altă sintagmă utilizată frecvent este cea de "legile și obiceiurile războiului" care este cuprinzătoare, incluzând atât normele cutumiare cât și pe cele convenționale.

Din momentul consacării principiului fundamental al nerecurgerii la forță și al anulării dreptului subiectiv la război al statelor, s-a conștientizat faptul că folosirea în continuare a noțiunii de "dreptul războiului" ar putea crea confuzii. Acesta a fost motivul pentru care au fost propuse și s-au utilizat și alte expresii echivalente cum ar fi "dreptul conflictelor armate" cu înțelesul "dreptului războiului" tradițional, "dreptul militar internațional" în accepțiunea "dreptului de la Haga" sau "dreptul internațional umanitar" cu semnificația "dreptului de la Geneva". La această pluralitate de denumiri privind ansamblul normelor care reglementează protecția drepturilor omului în timp de război, se adaugă și sintagma "drept internațional aplicabil în conflictele armate" utilizată în ultimul document important în materie și anume Protocolul adițional I la Convențiile de la Geneva. Considerăm că această ultimă denumire reflectă în mod adecvat realitatea juridică dualistă (militară și umanistă totodată) a normelor ce reglementează ostilitățile militare.

În România s-a încetățenit denumirea de "drept internațional umanitar", utilizată atât de instituții (Asociația Română de Drept Umanitar, ARDU) cât și în lucrările de specialitate.

1.3 Definiția și rolul Dreptului Internațional Umanitar în sistemul Dreptului Public Internațional

Există o multitudine de denumiri ale dreptului internațional umanitar și, evident, o multitudine de definiții.

Comitetul Internațional al Crucii Roșii, prin Serviciul Consultativ în drept internațional umanitar, precizează că, dreptul internațional umanitar este un ansamblu de reguli care, din motive umanitare, caută să limiteze efectele conflictelor armate. El protejează persoanele care nu participă sau nu mai participă la luptă, restrângând mijloacele și metodele de război.

În literatura de specialitate, prof.univ.dr. Ionel Cloșcă, președintele ARDU, definește dreptul internațional umanitar ca fiind **ansamblul de norme de drept internațional, de sorginte cutumiară sau convențională, destinate a reglementa în mod special problemele survenite în situații de conflict armat internațional și neinternațional.**⁶

Dreptul internațional umanitar, așa cum rezultă din definiție, aparține dreptului internațional public, având caracteristicile generale ale acestuia. Prin reglementarea problemelor survenite în situații de conflict armat, dreptul internațional umanitar evidențiază caracteristicile sale:

- caracterul dual de drept al violenței și, în același timp, de drept al asistenței umanitare;
- actualitatea lui, chiar și după interzicerea recursului la forță și perpetuarea sa atâta timp cât vor exista războaie;
- complexitatea, rezultată din multitudinea reglementărilor, obiectului, destinatarilor, problemelor de aplicabilitate;
- simplitatea lui bazată pe îmbinarea principiului umanității cu cel al necesității militare și care arată că nu-ți trebuie studii juridice pentru a ști care sunt crimele de război;
- integralitatea și în același timp ambiguitatea lui, în sensul că pare a fi straniu, dacă nu paradoxal să reglementeze violența armată ce pare a fi prin esență refractară dreptului, în același timp el existând ca un ansamblu de reguli ce trebuie înțelese și aplicate nu numai în fata tribunalelor ci și pe parcursul luptelor

Ca subramură a dreptului internațional public, dreptul internațional umanitar îmbracă caracteristicile acestuia. Se naște prin acordul dintre state, deci este un drept consensual, toate statele fiind în același timp și creatoare și destinatare, ele trebuind ca atare să-l aplice și să-l respecte. Între cele două ramuri există o delimitare netă. Dreptul internațional umanitar are propriile sale izvoare, mecanisme de aplicare specifice și o vastă jurisprudență. Principial, dreptul internațional public se plică în timp de pace, guvernând relațiile pașnice dintre state, iar dreptul internațional umanitar guvernează raporturile din perioada de conflict armat, *durante bello*, adică din momentul instituirii stării de beligeranță până la încheierea ostilităților și restabilirea păcii.

Exemple de violări ale normelor de drept internațional umanitar sunt, din păcate, foarte numeroase. Din ce în ce mai multe victime ale

---

⁶ Ionel Cloșcă, Ion Suceavă – Tratat de Drept Internațional Umanitar, ARDU, București, 2000

războiului aparțin populației civile deși un număr destul de mare de norme au fost elaborate pentru a promova respectul față de dreptul internațional umanitar. Statele sunt obligate să facă cunoscute regulile de drept în forțele armate și marelui public, și să incrimineze încălcările acestora în legislația națională.

Scopul dreptului internațional umanitar în sens obiectiv nu este de a interzice războiul ci de a-i micșora urmările distructive, de a împușina suferințele ce le cauzează și de a elimina pierderile și pagubele inutile, deci de a asigura protecția drepturilor omului în caz de conflict armat. Acest scop de păstrare a sentimentului omeniei în timpul acțiunilor ce presupun folosirea violenței armate se corelează, în dreptul conflictelor armate, cu rațiunea de a fi a războiului și anume cu obiectivele militare ale statelor. Continuarea politicii statelor cu alte mijloace decât cele non-violente nu a însemnat niciodată și nu înseamnă nici astăzi distrugerea totală a adversarului ci numai anihilarea sau slăbirea potențialului militar al acestuia, beligeranții neavând dreptul de a folosi forța armată peste limitele necesare obținerii victoriei. Ceea ce înseamnă că dreptul războiului este compatibil și chiar are ca obiect protejarea, în măsura impusă de necesitățile militare, a drepturilor omului în timp de conflict armat. Această corelație între scopul războiului și umanism este prezentă încă în primele „instrumente internaționale din domeniu”. Declarația de la Sankt-Petersburg din anul 1868, fixează repere umanitare în desfășurarea războiului, considerând :

- că progresele civilizației trebuie să aibă ca efect atenuarea pe cât posibil a calamităților războiului;
- că singurul scop legitim pe care statele trebuie să și-l opună în timpul războiului este slăbirea forțelor militare ale inamicului;
- că, în acest scop, este suficient să se scoată în afara luptei cel mai mare număr de oameni;
- că acest scop ar fi depășit prin folosirea de arme care ar agrava în mod inutil suferințele oamenilor scoși în afara luptei sau ar face moartea lor inevitabilă;
- că folosirea unor asemenea arme ar fi contrară legilor umanității;

Părțile contractante se angajează să renunțe reciproc, în caz de război între ele, la utilizarea de către trupele lor terestre sau navale a oricărui proiectil cu o greutate mai mica de 400 de grame, care ar fi sau explozibil sau încărcat cu materii fulminante sau inflamabile.

Ele vor invita toate statele care n-au participat prin trimiterea de delegați la deliberările Comisiei militare internaționale, reunite la Sankt-Petersburg, să adere la prezentul angajament⁷.

Legile și obiceiurile războiului nu fac nici o distincție între agresor și victima agresiunii. El se aplică la fel tuturor beligeranților.

Dreptul internațional umanitar, consacrat în deceniile din urmă ca o ramură distinctă a dreptului internațional public, își propune să intervină atunci când cele mai mari pericole planează asupra ființei umane – pericole generate de conflicte armate – în scopul atenuării rigorilor ostilităților. Dreptul umanitar este cel „de care depinde viața și libertatea nenumăratelor ființe umane, dacă, din nefericire, războiul va întinde umbra sa sinistră asupra lumii”. Este cât se poate de clar că în centrul sistemului de norme ale dreptului internațional umanitar stă protecția persoanei umane în timpul conflictului armat internațional sau fără caracter internațional.

Respectarea dreptului internațional umanitar, garantată de statele părți prin obligațiile pe care și le-au asumat o dată cu ratificarea tratatelor umanitare, presupune două aspecte la convergența cărora se conturează aplicarea în concret a principiilor și normelor umanitare. Primul aspect vizează atitudinea față de dreptul internațional umanitar, adică poziția de respect, de considerație față de valorile pe care le ocrotește, iar cel de-al doilea vizează acțiunea în planul concretului. Numai recunoașterea importanței normelor de drept internațional umanitar fără aplicarea acestora în planul comportamentelor pe câmpul de luptă, pune sub semnul întrebării rostul dreptului internațional umanitar. De aceea, tratatele de drept internațional umanitar pun în sarcina părților semnatare nu numai obligația „de a respecta” dreptul internațional umanitar ci și de „a face să fie respectat”, stabilind chiar direcțiile de acțiune pentru îndeplinirea acestui deziderat.

În prezent dreptul internațional umanitar cunoaște noi confruntări cu privire la alte probleme cu caracter umanitar referitoare la adoptarea de măsuri pentru combaterea actelor de terorism internațional, aplicarea dreptului internațional umanitar în cadrul operațiunilor de menținere a păcii, asigurarea unei protecții adecvate femeilor și copiilor în toate situațiile de urgență și de conflict armat, în lupta pentru pace, pentru autodeterminare, eliberare națională și independență, acordarea de ajutor umanitar în caz de dezastre, etc.

⁷ Drept internațional umanitar al conflictelor armate – documete – ARDU, Ed.Șansa, București. 1993

CAPITOLUL II

EVOLUȚIA ISTORICA A DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR

2.1 Dreptul cutumiar al conflictelor armate

Prezent și azi pe întreg cuprinsul planetei, războiul a rămas o parte importantă a istoriei omenirii, o modalitate de rezolvare a litigiilor dintre state pe calea armelor; de aceea se spune, într-un mod cinic, că tratatele de istorie sunt o înșiruire de războaie iar pacea rămâne visul filozofilor. Anticii afirmau "homo homini lupus" recunoscând în raporturile dintre marile comunități umane existența unui război al tuturor contra tuturor⁸.

Că istoria a fost o "baltă de sânge în care au înotat popoarele", iar comunitatea internațională, cu toate eforturile de organizare, rămâne încă o "junglă a națiunilor" este demonstrat de statistică care evidențiază și consecințele dezastruoase ale războaielor. Plecând de la permanența războiului în relațiile interumane, încă din antichitate s-a considerat că el este starea normală a popoarelor, ba chiar o necesitate în evoluția societății umane care în cei 5.600 de ani de istorie n-a cunoscut decât 292 de ani de pace.

O succintă sinteză a genezei și evoluției dreptului internațional umanitar are la bază constatarea, ușor verificabilă, că atenuarea rigorilor războiului și protejarea victimelor acestora, ca și a persoanelor care nu iau parte la ostilități, este o preocupare străveche a omenirii. Unul dintre cei mai mari specialiști în domeniu, juristul elvețian Jean Pictet, aprecia: "În realitate legile războiului sunt tot atât de vechi ca și războiul însuși, și războiul tot atât de vechi ca și viața pe pământ"⁹.

Cercetarea războiului și organizării militare implică indicarea evoluției normelor de drept ce le reglementează, adică a Dreptului Internațional Umanitar. Chiar dacă uzanțe ale utilizării violenței de către diferitele comunități prestatale au existat și înainte, legile și obiceiurile

⁸ Ion Dragoman – Drept internațional umanitar – Ed. Andrei Șaguna, Constanța, 1999

⁹ Jean Pictet – Développement et principes du droit international humanitaire, Edition A.Pedone, Paris, 1983

războiului există de când istoria înregistrează primele state și primele războaie dintre ele. Se spune că ele au fost forța dinamică a dreptului internațional, deoarece războiul a fost cea dintâi formă de contact dintre state¹⁰.

Periodizarea istoriei dreptului se identifică cu evoluția războiului însuși. Dreptul cutumiar al războiului cuprinde :

- Antichitatea, de la începuturi până la căderea Imperiului Roman de Apus (1476).
- Evul mediu, până la pacea Wesphalică (1648);
- De la pacea Wesphalică, la Conferința de pace de la Paris (1856).

Standardele umanitare de purtare a războiului consacrate în dreptul internațional convențional aparțin perioadei de la Conferința de pace de la Paris (1856) până în zilele noastre¹¹.

În primele comunități primitive domnea de regulă legea junglei - victoria într-o bătălie era urmată de masacre și atrocități abominabile. Printr-un cod nescris al onoarei, războinicilor le era interzis să se predea, singura alternativă fiind de a învinge sau a muri.

Quincy Wright identifică la popoarele primitive anumite reguli de purtare a războiului care ulterior au fost consacrate ca norme de drept pozitiv, cum ar fi - legi care disting anumite categorii de inamici; reguli care definesc împrejurările, formalitățile și dreptul de a începe și a încheia un război; reguli ce prescriu limite în ce privește persoanele, locurile și modul de desfășurare a luptelor și reguli care scot războiul în afara legii.

Societatea sclavagistă începe să se organizeze și să dezvolte anumite relații între comunități.

Spre anul 2000 î.H. apar și se fac cunoscute anumite uzanțe. Un exemplu în acest sens este Codul lui Hammurabi, regele Babilonului, care ab initio, spune: "Prescriu aceste legi spre a împiedica pe cel puternic să oprime pe cel slab". Legea lui Manu (sec.XIII - sec.VI î.H.) păstrată într-o versiune datând din secolul II î.H - secolul II d.H. conține prevederi cu privire la comportamentul războinicului, ca de exemplu :

"90. Războinicul nu trebuie niciodată să se folosească împotriva

¹⁰ Nicolae Dașcovici – Războiul, neutralitatea și mijloacele de constrângere dintre state, București, 1934

¹¹ Ionel Cloșcă, Ion Suceavă – Tratat de Drept internațional umanitar, ARDU, București, 2000